

A
FRANCIA
SZÜRREALISTA
LÍRA
CSÚCSAI

fordította
és összeállította
tamkó
sirató károly

breton
aragon
eluard
tzara
péret
lautréamont
queneau
picasso
bryen
michaux
picabia
arp
desnos
prévert

Hitte volna valaki, hogy a szürrealista líra, amelynek első kísérletei apró kis füzetekben jelentek meg, a szerzők költségén, ilyen óriási hatást fog gyakorolni a világirodalomra.

S ez a hatás még most is tart. Sőt egyes országokban éppen most kezdődik.

Mezei Árpád

a „Peinture Surréaliste” társszerzője

A világirodalomnak ez a — talán még mindig legartisztikusabban — modern része a magyar közönség, sőt íróink nagy része előtt is meglehetősen ismeretlen; noha a sokszor szóba kerülő „irodalmi áttörés”-hez és irodalmunk felfrissítéséhez ismeretét előnyösnek érzem.

E kis gyűjtemény összeállításával és tolmácsolásával ezt a hiányt szeretne volna pótolni

a Fordító.

André Breton:

MÁR KISZEDTÉK

A levél amelyet várok titkon közeleg felém
A bélyeg borítékját mindkét oldalt fedi
Rajta az Állatöv pecsétje
Fogai közt nevem alig olvasható
Mikor megérkezik a nap kiég egyszerre
A Blanche tér tele lesz romokkal
S a bátorságom úgy villog közöttük
Akár egy mókus-forgó
Egy szakítással felnyitom és olvasom
Micsoda csődület verődik erre össze
De olvasom tovább
Sosem hallott szavak viritanak belőle
Égő szalma-szirmuk világol majd az azbeszt kalitkában
Amely egy találósmese-fán függ
A levél amelyet várok olyan színű mint a ködbehunytt vitorlások
Am hírei tündöklő harmatcseppek
Fellelem bennük mindazt mit életemben elvesztettem
A fényeket amelyek ringatták valófeletti tárgyaim világát
Az alakváltó állatok sorát amelyek belényugtattak az elmúlásba
A kavicsokat amiket tán azért szórtam el
Hogy magam elől is eltüntessem önmagam nyomát
A levél amelyet várok picike lesz nagyon
Hogy a mérgek molekulái közt eltalálhasson hozzám.

Aragon:

KÖVEK

Napfénykövek éjfélkövek
Kutakba hullajtott kövek
Tengerkövek és sírkövek
Kövek miket emlék követ
Szívtelen gyilkoló kövek
Szobrok vakszemü kövei
Ti várkövek ti vérkövek
Áldozati oltárkövek
Szívek üzenet-kövei
Feketülő bálványkövek
Templomkövek színházkövek
Meszgyekövek tűzhelykövek
Házfalak néma kövei
Ősember-múlt nyomkövei
Kútkávák mohos kövei
Szanaszét millió kövek
Térdeplő-kövek ékkövek
Csak tőlünk tőlünk féljetek.

Paul Eluard:

EGY PILLANAT TÜKRE

Szétfoszlatja a napot
A látszat-porát mindenről lemossa
A mássá-síklás ösztönét minden élőbből koltja
Kemény, akár a kő
A meg nem munkált kő
A mozdulat és látás szirtje
És olyanokat villan, hogy az össz fegyverek
 össz álrühák széjjel mállanak tőle
Hogy a kéz undort kap még attól is, hogy
 kéz formában éljen
Hogy amit megértettek, az nincs többé
A madár összekáprázódik a széllel
Az ég létével
Az ember valóságával.

Tristan Tzara:

HARMADIK HOMÁLYOM PANASZ-DALA

Nálunk lángra lobbannak a faliórák virágai s tollpihék bolyhozzák a fényt
kén-messzi reggel a tehenek nyaldossák a só-liliomokat

fiam

fiam

hogy híz bennünket a világ színe
mely kékebb mint a metró és a csillagászat

soványak maradtunk

és szánk sincs

lábaink merevek és egymásba lépnek

arcunk szabálytalan akár a csillag-képek

erőtlen kristály-fok hunyó tűz bazilika

az örült: a zeg-zugok roppannak

telefon

elkapni a kötélzetet nekilendülni

ív

felkészni

csillagirány

emlékezet

észak felé kettős gyümölcsével

akár a nyers hús

éhség tűz vér

Benjamin Péret:

KARONFOGVA

A nőnek pompás nagy bumeráng-szeme lesz
s úgy vágja majd a búzát, mint egy revolvergolyótól csillagos tejüveg ablaktábla
A férfinek is lesz majd arra
lenn
az elröpülő-matrac-vén lépcsőház legalsó lépcsőjén
egy apró patkánya
amelynek farka
eszébe juttatja az első arra járónak régi foglalkozását
a karmesterséget
amelyet elfelejtett
a kalapja miatt, mely Anglia térképe, hol Skóciát tintafolt könnyedén belepte
s már senki sem tudná megmondani
hogyan kék, vörös vagy zöld
vagy nem hajzsír-e mely körülengi és kialakítja ezt a kis északi fényt
mely lapos és vérszegény, akár egy keksz
vagy egy kopasz számár, melynek még van annyi ereje, hogy irtózatot üvöltösn
látva
hogyan egy srófhúzó himbálódzik gondtalanul a feje fölött
és oly szájat tátson
olyan nagyot és zöldet
mint egy romokban heverő templom
ahonnan lázasan menekül néhány lesántult akrobata
egy szárnyaival bankházként verdeső pulyka
és több ezernyi szótár, melyek úgy hasonlítanak az öreg ruhákhoz
a nagyon is öreg ruhákhoz
az egész kivételes öregségű ruhákhoz
a csillagok begyömöszölésétől szétnyútt zsebüekhez
olyan tág gomblyukkal, hogy bátran beletúrheted magad
olyan gallérral, mint egy trágyadombra tűzött francia zászló
a nagy öreg ruhákhoz
a majonéz könnyeket síró kocsikenőcs foltosokhoz
a nagyon-nagyon is öreg ruhákhoz.

Benjamin Péret:

EZERSZER IS

A Gázgyár aranyló romjai közt
egy tábla csokoládét fogsz találni
amely menekülni kezd közeledtedre
de még ha oly gyorsan gurulsz is, mint egy tubus aszpirin
akkor is messzire maradsz a csokoládé mögött
mely lázzal veri ki a tájat
akár egy lyukas cipő
melyre a rendőr rádobta köpenyét
hogy ne botránkoztassa meg az utca népét meztelensége látványával
És a vonat
megállás nélkül rohan majd el egy kis állomás előtt
mert nem is éhes nem is szomjas
mert szakad az eső és otthon felejtette esernyőjét
mert a tehenek még nem tértek haza
mert az út bizonytalan és ő nem szeret találkozni
éjszaka egyedül a dáridózó duhajokkal
a lopakodó tolvajokkal vagy a biciklis őrszemekkel
De ha a pacsirták sorba állának a konyhaajtók előtt
hogy megsütsessék magukat
vagy ha a víz nem keresztelné többé a bort
vagy ha nekem öt frankom lenne
— lenne valami új a nap alatt.
Lenne keringő kenyér, mely elsodorná a csendőr-kaszárnyákat
lennének szakáll-faiskolák ahol a verebek óvodákat nyitnának
a selyemhernyók részére
két összekulcsolt tenyerem odvában
lenne egy kis fagy-lampion
aranyfényűbb mint egy rántotta
és oly könnyű, hogy cipóm talpa felrepülne tőle
olyképp
hogy a tenger mélye telefonfülkévé alakulna
ahonnan soha senki semmiféle kapcsolást sem kapna.

MALDOROR ÉNEKEI III. 4.

Egy tavaszi napon történt. A madarak vígan trillázták zengő himnuszaikat, és az emberek ezerféle munkával mártóztak meg a fáradtság szentségében. Minden hivatása teljesítésén dolgozott: a fák, a bolygók, a cápák. Minden, kivéve a Teremtőt. Ő elnyúlva feküdt az útszélien, sárosan. Alsó ajka úgy fittyedt le, mint egy elszenderült telefonkábel. Arca piszkos, hajának szőke hullámain megülte a szitáló por. Önkívületbe dermedten többször próbált már felemelkedni, de teste mindannyiszor visszahanyatlott a kavicsokra. Úgy hevert ott, kinyúlva; gyöngye volt, mint egy földi féreg, és érzéketlen, akár a faháncs. Kiöklendezett borhullámai előntötték a barázdákat, amelyeket két vállának görcsös rángatózásával vájt. Az állatpofájú elbutultság védőszárnyaival takarta be, és szerelmesen tekingetett rá. Ellazult izmú lábszárai mint két letört árboc sepregették a földet. Orrából szivárgott a vér, elestében egy oszlopnak zuhant... Részeg volt nagyon! Rettenetesen! Részeg, mint a poloska, amely egy éjszaka három akó vért szívattyúzott be. A visszhangot oly trágár kurjantásokkal bélelte be, hogy el se merem ismételni őket; ha a legfőbbbrangú részeg nem tisztelte már önmagát, embertársaimat én tisztellem. Hát hitte volna valaki, hogy a Teremtő... ennyire bekáfol?! Szánják ajakát, amelyet beszennyezett féktelen dorbézolása. Arra haladt a sündisznó, oldalába szúrta tüskéit, és így szólt: „Nesze neked! A nap már delelőre hágott, hát miért nem dolgozol, te rusnya!? Mit élősködsz a mások bőrén? Na várj csak! Majd meglátod, mit kapsz, ha szólok a horgas orrú kakadunak!” Arra repült a farkály és a bagoly, csőrüket tövig vágták a hasába, és így szóltak: „Nesze neked! Mit keresel a földön? Azért jöttél talán, hogy e gyászos komédiát eljátszd az állatoknak? De sem a vakond, sem a kazuár, sem a flamingó nem fogja követni példádat, arra én esküszöm!” Arra jött a szamár, jól halántékon rúgta, és így szólt: „Nesze neked! Mit vétettem én ellened, hogy két ily hosszú füllel bosszultál meg? Mindenki megvet érte, még a tücsök is!” Arra ugrált a varangy, leköpte homlokát, és így szólt: „Nesze neked! Ha nem dülleszted így ki a szemem, talán szemérmesen békafű-, nefelejcs- és kamillaesővel borítom be szépséges tagjaid, hogy ily siralmas állapotban senki meg ne lásson”. Arra jött az oroszlán, meghajtotta királyi fejét, és így szólt: „Én bizony most is tisztellem, pedig a ründöklése mintha megszűnt volna. De ti, többiek, kik most a nagyot játszottátok, ti hitványak vagytok, mert akkor bántjátok, amikor alszik; ti vajon el tudnátok-e viselni — hasonló helyzetben — a szitkokat, amelyeket oly bőségesen szórtatok felé?” Arra jött az ember,

megállt fel sem ismert Teremtője előtt, s a lapostetű és a vipera tapsai közt három napon át galádította fenséges orcáját! Jaj az embernek e gyalázatért; mert nem kímélte az ellenfelet, mikor az védelemre képtelen, sőt majdnem élettelen állapotban hevert a sár-, a vér- és bor-iszapban. Ekkor a felséges Úristen, kit végül is felébresztettek e kicsinyes mocskolódások, feltápászkodott, úgy, ahogy tudott; szédelegve ült egy kőre le, két karja úgy csüngött, mint a tüdővészések heréje; üveges, bágyadt pillantást vetett e széles nagyvilágra, mely véges-végtig az övé volt. Oh emberek, de vásott kölykök vagytok; ám könyörgöm, kíméljük ezt a nagy lényt, ki még ki sem aludhatta az undorító borgőzt, s annyi ereje sincs, hogy két lábon maradjon, teljes súlyával visszahull a kőre, amelyre mint egy vándor, úgy rogyik le. Figyeljétek csak azt a koldust, ki most jön arra éppen; látva, hogy a dervis éhezően feléje nyújtja karját és anélkül, hogy sejténé, kinek ad alamizsnát... egy darab száraz kenyeret nyomott az irgalmasságért könyörgő kézbe. A Teremtő hálaát neki egy fejbólintással fejezte ki. Ó, ti nem is sejtitek, hogy mily nehézé vált a Nagymindenség gyeplőjét állandóan két kézben tartani. Az ember fejét néha előnti a vér, mikor például azon dolgozik, hogy a semmiből egy csillagot teremtsen az új alkatú lények tömegével. Az ész, amely gyakorta túlfeszül, ellankad olykor, és belézuhanhat, az életben akár ha egyszer is, egy ily önfeledtető kábulatba, amelynek most tanúi voltatok.

Raymond Queneau:

Egy 100 ezer milliárd metszet a

KÖB SZONETTBŐL

Öt óra múlt a grófnő útnak indult
talán fiú lesz ám lehet hogy ikrek
meredt figyelt s arcán ahogy a kín dúlt
Ki dűl ma már be kósza vak híreknek

Egy forró perc s a múlt szívemre simult
a nép ujjong a lüktető rímeknek
a vita folyt ő homlokejtve busult
s ekkor behoztak három zsák brikettet

Friss szellem fújdogál a csizmaszár fölött
egy nyelv amellyel perselyed tömöd
gané-csigák csorgó levélben állnál

Kelet száz új boldogság szirmot bontogat
percc üdítsd a szimpozionokat
ám van-e jobb a sült véres hurkánál

„Cent mille milliards de poèmes”
(Paris, Gallimard. 38 pages, 25 NF.)

© 1964 by Raymond Queneau

(140 verssor, mindegyik papírszeletre nyomtatva s az egymás után következő sorok
retszés szerint olvashatók az olvasó által összeállított szonettekkel. Lásd részletesebben:
Dimenzionista Album.)

Picasso:

HÁRMAN A SZERELEMRŐL

(A szerző 1944-ben írt abszurd drámájából)

NAGYLÁBUJJ: (TORTÁCSKÁHOZ)

Szép vagy. A lábad hegedű-futam. Köldököd finoman csavart. Karcsúság! Melled pazar pajzs. Szád virágok fészke. Szemöldököd íve észbontó. Csípőd plüssdívány. Hasad díszpáholy a nimes-i arénában bikaviadal idején. Feneked egy tányér vajas-zöldbab. Hónaljad cápauszonyleves. És a te fecske-fészked — csupa tűz, akár egy valódi forró fecskefészkeleves.

Cicám-micám-tigrisem-tubicám beléd örülsz.

SOVÁNY SZORONGÁS: (amint NAGYLÁBUJJAT nézi)

De gyönyörű is... akár egy égi-test. Aquarell színekkel gyöngyházra festett álom. Fürtjei olyanok, mint az Alhambra-palota egymásba ölelő arabeszkjei. Bőrének hamva ezüstös, mint annak a csengőnek a hangja, mely szerelmet álmódó fülembé az alkony táncát muzsikálja. Testében százezer opál villanykörte ragyog. Nadrágját Arábia csodálatos illatvilága feszíti. Két keze áttetsző őszibarack és mandulafagyalt. Szeme osztrigái nézése zengő függőkertjei rejtik. A majonéz-aura, amely homlokát övezi, olyan lágy fényt dob mellére, hogy a madárdal, amely ilyenkor megszólal, úgy öleli körül, mint a polipot a halász varsája, mely vérem áramában pompás alakját ringatja.

TORTÁCSKA:

Hát tudjátok... — találkoztam a szerelemmel. Térdén horzsolta a bőr. Ajtóról ajtóra járva koldul. Nincs egy árva garasa sem. Mint kalauz szeretne elhelyezkedni valamelyik külvárosi autóbuszjáraton. Ez bizony szomorú! De próbálj tenni róla... Megfordul, és belédvágja a kést. Nagylábujjnak fáj rám a foga. Hát lépre jött! Látjátok: a napon felejtettem magam, most csupa hólyag vagyok. Ó a szerelem! A szerelem! Itt egy ötfrankos, váltásatok fel nekem dolárra, s az aprópénz mini-morzsait tartásatok meg. És a viszontlátásra Nagy-Sohanapján! Boldog ünnepeket! Jócaját! Béuéká! Sziatok! Csau!

(Felhúzza szoknyáját, fenekét rájuk veti, és kacagva, egy lendülettel, az üvegtáblákon át kiugrik az ablakon.)

Camille Bryen:

TAVASZ

(automatikus szöveg)

valóban hová árnyékozzalak és hogy izmosítsalak nagyá
pelyhek tavasza édességtől benuult kezeidben
véredek vidáman csattognak virág foszlányok folyékony orrlyukaid urnáim
és tekintélyem
beágyazva ezek a te fegyvereid a te taknyaid sírni a holdtól
a levetkező sziklapartok a menetelés fénye az előírt felejtés lázas injekcióid
és a zavart szem
zengjetelek viharok hogy annál reszketőbb sarkán ragadhassam acélján a
rohamozó katedrálist
agyvelő és kutak borzas sorompója
messze szakadsz majd tőlem száj és vasélú izomfésűid nem tudnak engem
nyúlós ragadós kis darabokká csökkenteni
lámpáid szövetei ropognak és égik ezeket a kartonokat
hamis és gyermekes csapóajtók
élj boldogul szobor beléd nem értett nemi szerveid sárgán sugárzanak és
élettartalmukkal átfúrják a hús szempilláit
állok félénk kezek takarnak körmök és álmok érintenek a zavaros víz fodrai
a táj vérben és felhőben változik
fák mozdulnak a nedvesség felé és homokpartok nedves kesztyűi égő csipkebok-
rok kinyúló nyelvei érintésemre eltűnő vizionált emlékek
behunyni ezt a két szemet örökre összecsucodó ablaktáblák rájuk kapcsolt
függőlegesbe fordul vízszintesével egy szűz és halott tekintet
felismerem a megejtő bőrt és rettenetes faháromszögét mámoros közvetítő ablak
kiszáradt utak fekete csomópontja mozdulatlan csapdám földtől és támasztól
tátongó úr
és keresztül-kasul a zokogó megérkezés a menekülés szarvain.

Henri Michaux:

TAHAVI

Tahavi megy az űr felé. Tahavi gyűlöli az űrt. Tahavi rettenete
maga az űr. De az űr eljött Tahavihoz.

Az Óriás Vitorlát azt nem lökte vissza. Nem tudta visszalökni
az Óriás Vitorlát.

Tízéves korában hatvanéves volt. Szüleit gyermekeknek látta.

Ötéves korában belémerült az idők éjszakájába.

... Egy hangyába felejtkezett. Egy falevélbe felejtkezett. A
gyermekkor elhangolásába felejtkezett.

Tahavi nem találta kenyerét. Tahavi nem találta apját. Tahavi
nem találja apját az emberek könnyzáporában.

... Semmit sem fogadott el Tahavi. Ami jött nem őrizte meg.
Ajtón át ablakon át, Tahavi kiűzte.

Leheletre dűlt akarattal, légzésfojtott gondolattal, démonával,
Tahavi kiűzte.

Jean Arp:

EGY FÉRFICSEPP

Egy férficsepp
egy asszony-pára
betetőzi a csont-csokor szépségét
ez a hajnali muzsika órája
tűz-prémben
a szél beállít négy talpán
mint a lovak négy kerekükön
a tér illata függőleges

a tér illata függőleges
a szél beállít négy talpán
mint a lovak négy kerekükön
ez a hajnali muzsika órája
tűz-prémben
egy férficsepp
egy asszony-pára
betetőzi a csontcsokor szépségét.

(1938, *Sciure de gamme*)

Francis Picabia:

TÚLOLDALRÓL

A víz árnyai közt ülve
a szomorúság légmozgása ragad
az elenyészés tájai felé.
Befeketült madárdal.
A legszörnyűbb, hogy futamokban halsz meg
az élet torz terepein
kézbefont fejjel, céltalanul.
Tölts hát egy pohár színompát
pár jégdarabot bele
és élvezd utóillatát.
Ne köszönj meg senkinek semmit;
akik túlélnek, gyilkosok!
A halál vízszintes megnyújtása
egy mű-álmnak
miután az életre nem derülhet mentség.

Robert Desnos:

SALAMON SZALÓMÉ MERENGŐ ÉNEKE

Már-már mámoros mámor-vár vár rám
Na, nincs nemszűnő tűnő. Null nadir
Mimóza szerelem? mamm, mard
Nina nővér neztelen nellét.

Hol van Ninive a mimágmappán?

Ma mán mamám mormolja mostohán:
„nilusaink elöntik némán nőtt napéjeinket”
Mulj mumia! numm: maradnál falamnál.
Nincs név nedv-kedv nem élnél!

Szeretem gyűlölné
és nem szeretem
gyűlölné szeretem
szerettem ne

M N
N M
N m
M N

Jacques Prévert:

FELVONULÁS

Egy tizenhét éves aggastyán a gyászba borult zsebórával
Egy kerekasztal leolvasó a gázóra lovagjaival
A gumi-professzor a filozófia-ragasztóval
Egy lélekszedető a csikkbúvárral
Egy palackpostás a kürtölő dugaszolókkal
A kenderjárók a tengertilolókkal
A kötélvadász és a skalptáncosnő
A kávékobra és a pápaszemes daráló
Az agyafúrt fogász és a fogafúrt jogász
Az ellenköszörüs és a borotva-tengernagy
A kassza-Szűz az orleans-i fúróval
Egy címzetes elefánt a cirkuszi kanonokkal
Az akasztófa-szerző egy keresztretjényvirággal
A fasírozott huszár a halálfejes pulykával
A tajték-marsall a megrokkant csibukkal
A kéménybillegető a barázdaseprőkkel
Egy duplacsővű menyecske a pirospozsgás Lancasterrel
Egy mérlegképes huligán a hétpróbás könyvelővel
Egy tűzoltó-emplős a kacsacsőrű fecskendőkkal
A szamotrékei csősz és a temető Győzelem
Egy keszonutas és a potyamunkás
Egy bengáli nővérke Szent Vince tigrisével
Egy frakkos csecsemő a pisis őrgróffal
Egy proztata tag Akadémia-túltengéssel
Az üvöltő ellenőr az autóbusz dervisekkel
Egy bolygóközi polip a mélytengeri üstökössel
Egy népecsalád-mozdony a teher-apával
A Szent Ilona-i hal egy majonézes Napóleonnal
És az osztrigák generálisa a jezsuita-nyitóval.

**a HÍD
külön
melléklete
1969.
január**